THE HEBREW JOURNAL
דער אידישער זשורנאל
PUBLISHED BY
THE HEBREW JOURNAL
JOURNAL PRESS, LIMITED
542 DUNDAS ST. WEST. Telephone Trinity 6830-6831
M. Clavir, Pres. and Gen. Mgr.
Subscription Rates: $6 PER YEAR $3.50 SIX MONTHS
Single Copy—3 cents
The Only Daily Jewish Newspaper in the Province of Ontario
Entered as Second Class Mail Matter at C. P. O., Toronto, January 22nd, 1913

ווער וועט זיין יעקב קאהען'ס נאכפאלגער ?

די גרויסע לויה פון פאליציי־מאגיסטראט יעקב קאהען, אדער ווי ער איז בעסער באקאנט געווען אלס דזשייקאב קאהען, האט באוויזען ווי ווייט ער איז פאפולער געווען אין שטאדט. פאפולער ביי אלע טיילען און שיכטען פון דער באפעלקערונג, איד און ניט־איד.

ווער וועט יעצט באשטימט ווערען אלס זיין נאכפאלגער אין פאליציי־געריכט? — די פראגע שטעלט זיך פון זיך אליין.

אין שטאדט זענען פאראן גענוג אידישע אדוואקאטען פאסיג פאר'ן אמט פון פאליציי־מאגיסטראט, און די "אפאינטמענט" דארף געגעבען ווערען א אידען.

עס איז דער איינציגער וויכטיגער שטאדטישער אמט, צו וועלכען מיר האבען זיך דא דערשלאגען, כמעט ווי דורך א צופאל, און עס דארף פון אונז ניט אוועקגענומען ווערען.

וואס די נאאיווע ענטפערס דערציילן

אין פי סט. מערי, א שטאדט אין אנטאריא, איז די טעג פארגעקומען א פראצעס, וואס ציינט ווי אונזערע "נייטיווס", די אינדיאנישע באפעלקערונג, ווערט אלץ שווערער דאס לעבען א דאנק אונזער ציוויליזאציע, און וואס זיי דענקען וועגען דעם.

אן אינדיאנער מיט'ן נאמען פיטער באמבארד, האט געשאסען א ווילדען פויגעל (א "פארטרידזש"), און אזוי ווי ער האט עס געשאסען נאך דעם סעזאן, וואס איז פארבאטען לויט'ן געזעץ, האט מען איהם געבראכט אין געריכט. צווישען דעם ריכטער און דעם אינדיאנער איז דאן פארגעקומען פאלגענדער געשפרעך:

אינדיאנער: — געוויס האב איך געשאסען דעם "פארטרידזש", ער איז מיינער, איך האב איהם ניט גע'גנב'עט.

דער ריכטער: — געוויס האט איר עס גע'גנב'עט.

אינדיאנער: — פון וועמען?

ריכטער: — אז איר האט געשאסען דעם "פארטרידזש" נאך דעם סעזאן, האט איר עס גע'גנב'עט פון דער רעגירונג, וועלכע האט איינגעפירט געזעצען ניט צו שיסען די "פארטרידזשעס".

אינדיאנער: — דער "פארטרידזש" איז פון קריסטוס'ן געגעבען געווארען דעם ארעמען אינדיאנער. ער זאל האבען וואס צו עסען, און איר און אייער רעגירונג זענט אומגערעכט. איך האב עס ניט גע'גנב'עט. ווארום זאל איך זיך דערקלערען שולדיג? איך האב עס געשאסען, אבער עס איז מיין אייגענטום, דאס אייגענטום פון מיין שבט. עס געהערט ניט צו אייער רעגירונג, עס געהערט צו מיין פאלק.

מיר נעמען נאר ארויס עטליכע זאצען פון דעם געשפרעך. ווי נאאיוו און איינפאך די ענטפערס זענען ניט, האבען זיי דאך געמאכט אן איינדרוק אויפ'ן ריכטער, ער האט זיך אפגעזאגט ארויסצוגעבען אן אורטייל וועגען דעם, און באשלאסען איבערצושיקען עס אין א העכערען געריכט.

נאאיווע ענטפערס, אבער אין זיי איז איינגעוועבט א גאנץ בילד, א בילד ווי דעם רויט־הויטיגען אינדיאנער ווערט אלץ שווערער דאס לעבען א דאנק דעם געזעץ, וואס זיין ווייסער ברודער זוכט אויף איהם ארויף צו צווינגען.

טראק־דרייווערס דארפען אויך שלאפען

פאר איניגע וועלען די אויבערשטע ווערטער קלינגען מאדנע. "וואס הייסט אזעלכעס", וועלען זיי פרעגען "צי טראק־דרייווערס דארפען אויך שלאפען". געוויס איז שלאפען א נויטווענדיגקייט ניט בלויז פאר פוס־געהער, נאר פאר מאטאריסטען אויך, און זיי וועלען זיכער זיין גערעכט. אודאי וועט יעדער איינער מסכים זיין, אז א מענש דארף האבען זיין ביינאכטיגע רוה, און עס איז קיין חילוק ניט, אויב ער איז א פוס־געהער אדער אן אויטאמאבילען־דרייווער.

אבער די וואס וועלען אזוי טראכטען, וואלט כדאי געווען, אז זיי זאלען זיך באקענען מיט דער לאגע פון די טראק־דרייווערס, וועלכע זענען אנגעשטעלט פון גרויסע פירמעס. עס זענען פאראן גענוג מענשען וואס פארדינגען זיך צו טרייבען אימיצענס א טראק. און אט וועגען די דאזיגע טראק־דרייווערס רעדט זיך עס איצט. דאס זענען די דאזיגע דרייווערס וואס זיצען מערסטענס ביים רעדעל, מיט האלב פארשלאפענע אויגען, צוליעב דעם, ווייל זיי זענען ניט אויסגעשלאפען גענוג, ווי עס פאדערט זיך פאר יעדען דורכשניטליכען מענשען.

דער דאזיגער פאקט איז פאר אונז נעכטען אנטדעקט געווארען פון דעם אנטאריער "מיניסטער אף האי־וועיס ענד פאבליק ווארקס", האנ. דזשארדזש ס. הענרי, ווען ער האט אדרעסירט א פארזאמלונג פון דער "אנטאריא מאטאר־טראק אונערס אסאסיאיישאן", אן ארגאניזאציע פון אייגענטימער פון טראקס, פון וועלכע פיעלע פון זיי, האלטען באשעפטיגט צענדליגער מענשען אלס דרייווערס.

דער מיניסטער האט זיי דערצעהלט, קודם כל, וועגען דעם פאקט, וואס די צאל אומגליקספאלען, וואו אויטאמאבילען און טראקס זענען די הויפט־מחבלים, ווערט מיט יעדעס יאר גרעסער, און די צאל פון זייערע קרבנות שטייגט יאר־איין, יאר־אויס. נאכדעם האט ער זיי דערצעהלט אז אין די מערסטע פאלען, זענען אין אזעלכע עקסידענטען פארמישט די גרויסע טראקס, און עס איז באשטעטיגט געווארען, אז די שולד קאן אינגאנצען ניט געווארפען ווערען אויף די דרייווערס, נאר אויף זייערע באלעבאטים, וועלכע האלטען איינגעשפאנט זייער'ע ארבייטער מורא'דיג לאנגע שטונדען ביים רעדעל פון טראק.

יעדער מענש דארף האבען די נאכט־רוה, אבער נאך מער דארף עס האבען א מענש, וואס זיצט יעדען טאג ביים רעדעל פון א קאר. און צוליעב די לאנגע ארבייטס־שטונדען קאנען די דרייווערס זיך ניט אויסשלאפען ווי געהעריג, און דעריבער פאסירען אזויגע אפטע עקסידענטען.

אבער אויסער פון דעם דאזיגען שטאנדפונקט איז עס בכלל א פארברעכען צו ארויפשלעפען אויף א מענשען אזא שווערען יאך פון לאנגע שטונדען פון שווערער ארבייט. בעת די ארבייטער פון די מערסטע אינדוסטריען האבען שוין ביז היינט אויסגעקעמפט פאר זיך מענשליכע ארבייטס־באדינגונגען, און נארמאלע ארבייטס־שטונדען, זענען נאך די טראק־דרייווערס אונטערווארפען אונטער גאר מיאוס'ע, עקספלואטאטארישע קאנדיציעס — און דאס טאר ניט געדולדעט ווערען.

די פראגע פון באגרעניצען די ארבייטס־שטונדען פון טראק־דרייווערס איז א לעבענס־נויטיגע. און אונזער מיניסטער, מעג זיך נעמען דעם קרעדיט פאר אויפהויבען עס אין דער עפענטליכקייט. א פאסיגער געזעץ, וועלכער זאל פארבאטען די דאזיגע עקספלואטאציע, איז זעהר נויטיג, און עס וואלט געווען העכסט ווינשענסווערט פאר אלעמען.

קאנוועגשאן בילדלאך

פון ה. מ. קירשענבוים.

„ספיריט" און „טרי סטאר"

די צווייטע זיצונג האט זיך אנגעהויבען דינסטאג פרי מיט באגריסונגען.

פאר די דעלעגאטען האט מען געלעזען באגריסונגען פון שטעדט, פון נאהענט און ווייט, פון קאנאדע, און פון די שטאטען, און אזוי ווי די טעלעגראמען זענען ניט געווען סארטירט, האבען די דעלעגאטען פאר זיך געזעהן מאנטרעאל און לאס אנדזשעלעס, האמילטאן און שיקאגא.

און אין יעדער טעלעגראמע האט זיך געפונען א פונקט, וועלכער האט זיך געלעזען: "מיר קענען מיט אייך ניט זיין פערזענליך, זענען מיר מיט אייך אין "ספיריט".

רופט זיך אפ א דעלעגאט: "און וואו זענען זיי ווען מיר טרינקען "בענעדיקטין" אדער "טרי סטאר"?

פאר'שכור'ט פון א רעדע

די דעלעגאטען טרינקען צוביסלאך. נאכאלעמען איז עס ניט מעהר ווי יושר'דיג צו מאכען א לחיים ווען מען קען.

זיי טרינקען אבער מיט א מאס, וויל צו די זיצונגען מוז מען קומען ניכטער.

האט אבער פאסירט, אז ווען ריכטער פענקין האט געגומעו באגריסען די דעלעגאטען, האט ער זיי אלע פאר'שכור'ט.

עס איז געווען א שכרות פון א סאציאליסטיש פיהלענדיג הארץ, וואס איז אנגעטרונקען און דורכגעזאפט מיט בלוט און יסורים פון דער אויפבוי פון דער שניידער יוניאן.

און דער יונג־אלטער ריכטער פענקין האט דערגרייכט זיין ציעל. צו ענדע פון זיין רעדע, זענען די דעלעגאטען ניט געווען שכור פון טרינקען, נאר שכור פון א זאנפטיגען ארמאט, פון א סאציאליסטישען איינשפריץ, וואס עס האט געמאכט דער ניכטערער פענקין.

א שכרות פון וועלכען מען ניכטערט זיך ניט אויס אזוי שנעל.

זיי פאדערען א לאקשען באנקעט

אין פאלעי ראיאל אין סאניסייר, ביים גרויסען באנקעט, וואו עס האבען געגעסען טויזענט מיט דרייסיג מענשען, צו א דאלאר און א האלבען א טעלער, האט מען סערווירט געריכטען לויט יעדער נאציאן.

די אראנזשירער האבען געזעהן, אז אין דער "מעניו" זאל זיך געפינען א געריכט פאר יעדע' דעלעגאט.

דערפאר האבען זיי אין "סאלאד" געהייסען ארייננשניידען "באנאנעס" אלס אנערקענונג צו די איטאליענישע דעלעגאטען.

געפינען זיך אבער די לעצטע שטארק באליידיגט, און טענה'ן, אז זייער נאציאנאלער מאכל איז לאקשען ("ספאגעטי", בלע"ז)

האנדעלט איצט די "רול" קאמיטע, צי האט מען מיט "באנאנעס" יוצא געווען פאר די איטאליענער, אדער מען מוז זיי געבען לאקשען.

אויב די לאקשען זאלען געווינען, וועט מען מוזען פארלענגערען די קאנוועגשאן אויף א טאג, כדי צו האבען א פרייען אווענט, ווייל אלע אנדערע זענען שוין פארנומען.

דער יעריגער פענקין

נאך ריכטער פענקין'ס רעדע, האט מען איהם דערלאנגט א בוקעט פון פופציג בלומען, אלס אנדענקונג פון זיין פופציג יעריגער עלטער.

דער ריכטער האט ערקלערט, אז ער צוטיילט די בלומען צו די דעלעגאטקעס, און יעדע וועט מיט זיך מיטנעמען א יאר פון זיין לעבען.

איצט וועט יעדע דעלעגאטקע אהיים פירען פון דער קאנוועגשאן א יעריגען פענקין, אלס א "סאוועניר".

דער פינפער קאמיטעט

אין אלע קאמיטעען האט מען ערוועהלט צו עלף און דרייצען דעלעגאטען.

בלויז אין פינאנס קאמיטעט, האט מען ערוועהלט פינף.

הפנים, אז ווען עס קומט צו געלט חשבונות, רעכענט מען זיך אלץ מיט די געזעצען פון חמשה חומשי תורה.

הילמאן דער חכם

א ניו יארקער יאט לאזט אונז וויסען, אז די דעלעגאטען האבען ערשט אויסגעפונען אז זייער פרעזידענט, הילמאן, איז א חכם.

ער איז ניט געקומען צום באנקעט אין סאניסייר, ווייל ביי באנקעטען, האט ער חי׳נט צו קוקען אויפ'ן וואסער, און דערפאר ווייל עס איז ניט געוועזען וואס צו עסען.

אין דער וועלט פון געשעפט און פינאנץ

וואס וועט קענעדע פראפיטירען פון דעם פארצוג וועלכען זי האט געגעבען ענגלאנד. און וואס וועט זי האבען פון דעם אמעריקאנער פארלוסט אויפ'ן קענעדער מארק. דער פארצוג וועלכען ענגלאנד באקומט איז א גרויסער געווינס פאר איהר אבער זי קען מיט קיין זאך דערוויייל קענעדע ניט אפצאהלען. — די טענות פון די קאנסערוואטיוון און די פראגרעסיוון צו דער קענעדער רעגירונג.

פון אריה פאש

יעצט ווען עס איז שוין גאנץ קלאהר וואס דער קענעדער פינאנץ מיניסטער, האנארייבעל דאונינג האט באצוועקט מיט זיין בורזשעט, קען מען גענוי עס אנאליזירען און זאגען א מיינונג, אדער בעסער געזאגט, גענוי באטראכטען וויפיעל עס שטעהט פאר קאנאדע צו פראפיטירען פון דעם בורזשעט.

עס איז קלאהר אז צוויי הויפט זאכען זיינען באצוועקט געווארען מיט דעם בורזשעט. געבען א גרעסערען פארצוג ענגלאנד זי זאל קענען פארקויפען איהר סחורה אויפ'ן קענעדער מארק, און פארגרעסערען דעם טאריף געגען אמעריקע.

דאס זיינען די צוויי אויסשטעהענדע פונקטען אין בורזשעט. וואס וועט אבער קענעדע פון דעם פראפיטירען?

קענעדע האט זיך אפגערעכענט מיט די פאראייניגטע שטאאטען אויף א באזונדערען אופן. אמעריקע האט דורך א העכערען טאריף לעצטעס יאר כמעט ווי פארבאטען געוויסע קענעדער ארטיקלען פון אריינקומען אין די שטאאטען. דער געהעכערטער טאריף אין אמעריקא האט הויפטזעכליך געטראפען קענעדער אגריקולטור (פאר דער קענעדער אינדוסטריע האט שוין אמעריקע לאנג קיין מורא ניט) קענעדע האט דעריבער ניט געהאט קיין אנדער אופן ווי זיך אפצורעכענען פאר דעם ווי דערמיט וואס זי וועט העכערען דעם טאריף געגען אמעריקע אפילו ווען איהר אליין זאל אויסקומען צו ליידען פון דעם. אבער ווייזען אמעריקע אז קענעדע וועט זיך ניט לאזען שפייען אין פנים.

אויב די דערמאהנטע טאקטיק מצד קענעדע איז ווירקליך א פראפיטירבאלע פאר איהר אליין, איז א פראגע וועלכע איז ווערט א גענויע באטראכטונג, זי קען אבער ניט באטראכט ווערען אהן דער צווייטער הויפט זאך און דאס איז דער פארצוג צו ענגלאנד.

קענעדע האט אלע מאל געגעבען א גרעסערען פארצוג צו דער מוטער לאנד איידער די אנדערע לענדער אויף איהר מארק. קענעדע אליין איז א גאנץ קליינער קאנקורענט אויפ'ן ענגלישען מארק, ווייל דאס וואס קענעדע האט צו פארקויפען אין סחורה דארף ענגלאנד זעהר נויטיג האבען. קענעדע האט דאך ניט מעהר ווי אגריקולטור ארטיקלען, הויפטזעכליך תבואה צו פארקויפען צו ענגלאנד, דער קענעדער מארק איז דעריבער אלע מאל געווען ניט מעהר ווי א שטרייט פונקט צווישען ענגלאנד און אמעריקע, די לעצטע האט אבער געהאט גרעסערע שאנסען א ראנק דער טראנספארטאציע.

קענעדע האט געקויפט מעהרסטענס אינדוסטריעלע ארטיקלען פון די פאראייניגטע שטאאטען דערפאר וואס עס האט געקאסט ביליגער, ווייל ניט אכטענדיג אפצאהל האט עס נאך ניט גערעקט די טראנספארטאציע קאסט פאר דעם זעלבען ארטיקעל פון ענגלאנד. און קענעדע האט פראפיטירט אויף צוויי אופנים; ערשטענס האט די רעגירונגס קאסע פראפיטירט פון דעם אפצאהל און צווייטענס האט עס נאך געקאסט ביליגער דעם קויפער איידער דער זעלבער ארטיקעל וואלט אימפארטירט געווארען פון ענגלאנד.

לאמיר דאס אילוסטרירען מיט א קאנקרעטער זאך, מיר וועלען נעהמען למשל שטאל.

די שטאל פראדוקציע אין ענגלאנד איז זעהר הויך אנטוויקעלט. אויב ניט מעהר איז לכל הפחות אזוי גוט ווי אין די פאראייניגטע שטאאטען. און ענגלאנד קען צו יעדער צייט אין דער אינדוסטריע זיך פארמעסטען מיט אמעריקע אויפ'ן אפענעם מארק, אבער דאס איז ווען זיי זענען גלייך אויף גלייך. ענגלאנד האט עס אבער אויפ'ן קענעדער מארק ניט געקענט טאן ווייל ווייל דער קענעדער טאריף איז געווען גלייך פאר ענגלאנד און פאר אמעריקע, די לעצטע האט אבער געהאט דעם גרויסען פארצוג וואס איהר טראנספארטאציע האט איהר געקאסט א קלייניגקייט אין פארגלייך מיט דעם וואס עס האט געדארפט קאסטען ענגלאנד ברענגען שטאל אין קענעדע. דער רעזולטאט פון דעם איז געווען דאס וואס דער קענעדער מארק פאר שטאל איז פאר ענגלאנד געווען פולשטענדיג פארשלאסען.

וואס זשע איז יעצט געשעהן, קענעדע האט געהעכערט דעם טאריף אויף שטאל אין באצוג צו אמעריקע און האט געגעבען ענגלאנד א פארצוג אויף דעם געביט. דאס הייסט אין דער צייט ווען עס וועט זיין נאך א העכערער אפצאהל אויף שטאל וועלכער ווערט אריינגעפיהרט פון די פאראייניגטע שטאאטען אין קענעדע וועט ענגלאנד קענען ארייגשיקען שטאל אין קענעדע כמעט אהן אן אפצאהל, דאס וועט שוין מעהר ווי פארגיטיגען ענגלאנד פאר דער אויסגאבע פון איהר טראנספארטאציע. וואס זשע וועט קענעדע דערפון האבען.

קענעדע שטעהט פאר צוויי זאכען פון דעם. ערשטענס, קען זי דורך דעם אנטוויקלען איהר אייגענע שטאל אינדוסטריע און צווייטענס וועט זי געבען דער מוטערלאנד א געלעגענהייט צו פארטרייבען אמעריקע פון דעם מארק, אבער דערפאר וועט דער קענעדער בירגער באצאהלען.

קענעדע קען אויך פון דעם פראפיטירען וואס ענגלאנד וועט איהר דערפאר געבען הנחות אויף אנדערע מארקען אין דער בריטישער אימפעריע.

עס האלט יעצט פאר דער עקאנאמישער אימפעריאלער קאנפערענץ ביי וועלכער פארטרעטער פון אלע טיילען פון דער ענגלישער אימפעריע וועלען זיך פארנעהמען מיט אויסארבייטען געוויסע רעגולאציעס און באשטימען טאריפען פאר אינטער־אימפעריאלען האנדעל. קענעדע קומט דעריבער מיט א פארטיגער פראגראם. זי האט ארונטערגעלאזען פון איהר טאריף אויף 270 פארשידענע ארטיקלען וועלכע קומען פון ענגלאנד, וואס זשע זענען די איבעריגע דאמיניאנס גרייט צו טאן פאר קענעדע.

עס איז קיין צווייפעל ניט אז דער שריט פון קענעדע אין געבען ענגלאנד אזא פארצוג וועט איהר שטעלען אין דער ערשטער רייהע ביי דער אימפעריאלער קאנפערענץ און זי וועט באקומען הנחות. דאס פאלק אין קענעדע וועט אויך דערביי פיעל ניט דערלייגען, ווייל דאס וואס דאס פאלק וועט איבערצאהלען אויף ארטיקלען וועלכע קומען פון די שטאאטען דורך דעם וואס דער טאריף איז געהעכערט געווארען וועט דאס פאלק פראפיטירען פון דעם וואס ארטיקלען וועלכע זענען פריהער אימפארטירט געווארען פון ענגלאנד אויף וועלכע עס איז געווען אן אפצאהל, שטעהען יעצט אויף דער פרייער ליסט, דאס מיינט זיי ווערען אריינגעלאזען פריי, ווי טיי און אנדערע זאכען.

דער בורזשעט האט פארזארגט אויףביידע אופנים. קומען אבער די אפאזיציעס און שטעלען ארויס גערעכטע טענות. פון איין זייט טענה'ן די קאנסערוואטיוון אז דער געהעכערטער טאריף איז ניט גרויס גענוג צו אפהיטען די קענעדער אינדוסטריע און פונקט אזוי ווי דער טאריף איז געהעכערט געווארען פאר געבען א פארצוג צו ענגלאנד, דארף אויך דער טאריף געהעכערט ווערען אין אזא פארציע צו געבען א פארצוג דער קענעדער אינדוסטריע געגען איבער דער שטארק אנטוויקעלטער אמעריקאנער אינדוסטריע.

די פראגרעסיוון וועלכע זענען אימער געגאנגען מיט די ליבעראלען אין דער פראגע פון פרייען טאריף דערפאר וואס דער קענעדער פארמער איז אלע מאל געווען פאראינטערעסירט אין פרייען האנדעל. טענה'ן אז וואס עס איז שייך דעם פארצוג וועלכער איז געגעבען געווארען ענגלאנד, האבען זיי ניט געגען, אבער דער פארצוג איז ניט גרויס גענוג. עס האט געדארפט געגעבען ווערען א פארצוג צו ענגלאנד אריינצופיהרען פריי אין קענעדע אזעלכע ארטיקלען וועלכע דער קענעדער פארמער נוצט, אריינרעכענענדיג מאשינען און אפילו קליידער.

צו די דערמאהנטע טענות קומט נאך צו די אלגעמיינע טענה דאס וואס ענגלאנד גיט קענעדע קיין זאך ניט פאר דעם פארצוג. די "סייפגארד דיוטים" וועלכע די קאנסערוואטיוון באלדווין רעגירונג האט איינגעפיהרט אין דער צייט פון איהר רעזשים, זיינען פון דער ארבייטער רעגירונג ניט אפגעשאפט געווארען. דער ענגלישער טשענסעלאר אף די עקסטשעקער, רייט האנארייבעל פהיליפ סנאודען האט אין זיין בורזשעט דערקלעהרט אז ענגלאנד קען יעצט די דערמאהנטע דיוטיס ניט אפשאפען. ער האפט אבער אין דער צוקונפט דאס צו טאן.

מיט די "סייפגארד דיוטים" אין קראפט אין ענגלאנד, האט קענעדע א גאנץ קליינעם שאנס צו פארגרעסערען איהר עקספארט, ווייל נאך אלעמען ווייל דאך קענעדע ניט קיין געלט. דעם דאזיגען ארטיקעל האט זי איבער גענוג, וואס זי דארף און וואס זי נויטיגט זיך איז א גרעסערען עקספארט און ענגלאנד קען עס איהר דערוויייל ניט געבען אלס פארגיטיגונג פאר דעם וואס זי האט פאר איהר געטאן.

דער רעזולטאט פון דעם איז אז וואס עס איז שייך קענעדע וועט זי אין איינע פעהלע פראפיטירען, פארלירען פון דעם בורזשעט וועט זי אבער גארניט.

די ביבעל, די איבערזעצונג און די פארשיידענע אילוסטראציעס אין איהר

לוטערס העלדען פון דער ביבעל אין זיינע אילוסטראציעס זיינען אלע דייטשען.

פון י. מאלין

דאס אידיש גלייכווערטעל: יעדער בעל דרשן דרשה'ט פון זיינעט וועגען, איז אמת אריגינעל און איז געשאפען געווארען פון דעם אידישען פאלק אליין, ניט אנטלייענדיג עס ביי קיינעם. ווארום גלייכווערטלעך, אידישע סיי גויאישע זענען על פי רוב אינטערנאציאנאל, ווערען אדאפטירט פון דער גאנצער וועלט און יעדע נאציאן דריקט עס אויף זיין שפראך מיט קליינע ענדערונגען. הגם די מיינונג איז דאס זעלבע. פאראן אבער ביי יעדען פאלק אזעלכע ספעציפישע ווערטלאך וואס לאזען זיך ניט איבערזעצען אין אן אנדער שפראך און בלייבען דאס אייגענטום פון דעם פאלק, פון וועלכען זיי זיינען געשאפען געווארען. צו דער דאזיגער קאטעגאריע דארף צוגערעכענט ווערען דאס אויבענדערמאהנטע ווערטעל, וועלכע איז ספעציפיש אידיש און קען מיט רעכט כאראקטעריזירט ווערען אלס א מועט המחזיק את המרובה. דאס הייסט, א פאר ווערטער דאכט זיך, אבער זיי ענטהאלטען א גרויסען מוסר השכל.

די דאזיגע הקדמה צו אונזער היינטיגען ארטיקעל האבען מיר געמאכט מיט רער כונה, דערוויזען אז אפילו גאר גרויסע פערזענליכקייטען באזיצען אמאל אזעלכע קלייניגקייטען וואס פאסען זיך גיכער פאר א דורכשניטליכען מענש און ניט פאר א באריהמטהייט. מיר וועלען דעם געדאנק ארויסברענגען מיט מעהר קלארקייט אביסעל שפעטער און מיר וועלען בלויז זאגען אז עס האנדעלט זיך דא וועגען דער ביבעל.

די ביבעל, דאס גיבען דאך אפילו צו אונזערע גרעסטע שונאים, געהערט צו אידען, זי איז א ריינע אידישע שאפונג און קיין ניט אידען האבען זיך אין איהר ניט באטייליגט. אנפאנגענדיג פון די חמשה חומשי תורה, ביז די לעצטע נביאים — דאס אלץ איז געשריבען געווארען, לויט דער מסורה, אין העברעאיש מיט גאר א קליינער אויסנאהם, ווי א טייל פון דניאל און נאך עטוואס, וואס איז געשריבען אין אראמיש. וויטער די האנדלונגען, די פאסירונגען, וואס ווערען דארט איבערגעגעבען, זיינען אלע אידישע, זנינען פארגעקומען אויף אידישע בארען (אויסער די ערצעהלונגען פון חומש) און די העלדען זייערע זיינען דאך אודאי אידען.

נו, די ביבעל איז איצט איבערזעצט אין אלע שפראכען. די קריסטליכע וועלט האט זי אדאפטירט, וויסענדיג, אז דאס איז א אידישער ספר. דער תהלים איז אין דער קריסטליכער קירכע פאפולער ניט ווענינער ווי ביי דעם אידישען פאלק. דער קריסט האלט אן עולם ומלואו פון די הייליגע שריפטען, פון דעם קעניג סאלאמאן, פון די נביאים און פון משה'ן. ניט מעהר דער קריסט האט געשאפען א באזונדער ביבעל, וואס זאל זיין אין אנקלאנג מיט זיין גלויבען און זי רופט זיך ביי איהם דער נייער טעסטאמענט. אז דער נייער טעסטאמענט איז אנגעפיקעוועט מיט ווידערשפרוכען ווי א מילגרוים מיט קערנער איז יעדען אידען מעהר אדער ווייניגער באקאנט. ניט דא איז דער פלאץ אנצואווייזען די ווידערשפרעכונגען, נאר עטוואס וועלען מיר יא דערמאהנען.

נעהמט, צום ביישפיעל, ישו'ס ווערטער: איך בין ניט געקומען צו ענדערען אפילו א בוכשטאב פון תורת משה — איז דאך דאכט זיך גוט, קומט ער צו רעהן אין אנדערע פלעצער און איז מזלזל וויכטיגע אידישע מצוות, ווערט ניט נתפעל אפילו פון שבת און ערלויבט זיך א סך פרייהייטען אין באצוג צו תורת משה. וואס סטייטש, דו האסט דאך פריהער אליין געזאגט אנדערש? קשיה, בלייב א קשיה און קיין תירוץ האט נאך קיינער אויף דעם ניט געגעבען, ביז אהער.

אזעלכע סתירות געפינען זיך א היבש ביסעל אין דעם נייעם טעסטאמענט, מסירות, ווידערשפרעכונגען, וואס האבען דערנאך געפיהרט אויף אפצושאפען דעם שבת אין גאנצען און צו פארבייטען איהם אויף זונטאג. אזוי איז אויך פון די קריסטליכע קירכע פארשטעהער בטול געווארען מילה, אפגעשאפט געווארען זיינען די אידישע ימים טובים פאר זיי און אלץ מיט דעם צוועק צו קענען זיך וואס מעהר אפטיילען, דערווייטערען פון דעם אידישען גלויבען.

איז עס טאקע א מערקווירדיגע ערשיינונג. רעדט די תורה, דער אלטער טעסטאמענט מיט דער גרעסטער שטרענגקייט וועגען שבת. שבת איז א הייליגער טאג, א טאג פון רוה פאר מענשען און היימישע חיות. היט דער איד אפ ער היום זיין שבת. דאס הייסט, ער לייקענט איהם ניט אפ, אויב אפילו ער קען איהם ניט מקיים זיין צוליעב געוויסע אומשטענדען. אזוי אויך מיט דער מצות מילה און אנדערע מצוות.

וועהרענד דער קריסט איז אויך א פייערדיגער אנהענגער פון דער ביבעל, לייענט זי מיט גרוים כונה, האט זי ליעב און קוועלט פון איהר אן, פונדעסטוועגען איז ער מיט דעם אלטען טעסטאמענט א קנאפער מחותן און האט א סך פון זיינע געבאט אינגאנצען ארויסגעווארפען פון זיין גלויבען. איז דאס טאקע מאדנע, מען קען דאס ניט פארשטעהן, ווי אזוינס קען זיך פארען, אבער דערמאהנט מען זיך אן דעם אידיש ווערטעל, אז יעדער בעל דרשן דרש'ענט פון זיינט וועגען, ווערט שוין אלץ רעכט, אלץ פארשטענדליך. דער פריסטער ווייסט שוין ווי אזוי אויסצודרעהען זיך פון דעם, ער טייטשט עס אוים לויט זיין אייגענעם אופן, אז עס זאל זיך איהם לוינען. געפינט ער א פסוק אין אלטען טעסטאמענט, בינדט ער זיך צו איהם צו און איבערצייגט זיינע צוהערער מיט אלערליי ראיות, אז אזוי האבען פאראויסגעזאגט די נביאים, אז די תורה וועט אמאל געענדערט ווערען, אז גאט האט פארשפראכען צו מאכען א נייעם בונד מיט דער צייט. איז געקומען ישו הנוצרי, האט געוואלט מאכען דעם בונד מיט די אידען, האבען זיי איהם צוריקגעשטויסען. האבען די אנדערע פעלקער דאס אדאפטירט און אנשטאט די אידען, זיינען איצט די קריסטען געווארען די ריכטיגע אתה בחרתנו'קעס. דאס הייסט, אויסגעדרש'ענט די דרשה פאר די אייגענע אינטערעסען.

מארטין לוטער, דער באריהמטער רעפארמאטאר, וועלכער האט מיט גוואלד ארויסגעריסען די אומבאגרענצבארע ממשלה פון פאפסט און האט אזוי ארום געשאפען די פראטעסטאנטישע קירכע אין זעכצעהנטען יאהר הונדערט, האט אויך אין זיין קאמף מיט רוים געפונען פאר נויטיג צו מאכען א נייע איבערזעצונג פון דער ביבעל. לוטער איז מיט זיין ארבייט פארטיג געווארען אין יאהר 1532 און מיט צוויי יאהר שפעטער האט ער זיין נייע איבערזעצונג ארויסגעגעבען פאר דער וועלט. לוטערס ביבעל איז רייך מיט אילוסטראציעס, וואונדערליכע בילדער, געמאלען פון אמת'ע קינסטלער, וואס זענען איצט אויך ממש א פארגעהם פאר דעם אויג. צווישען די דאזיגע אילוסטראציעס געפינט זיך די סצענע, ווי דער כיטרער שלאנג רעדט איבער חוה'ן צו עסען די פרוכט פון עץ הדעת, און ווי וואס גערלינגט איהם.

אויך געפינט זיך דארט א בילד פון דעם מבול, וואו פאר די אויגען ערשיינט די קאטאסטראפע אין איהר פולע גרויזאמקייט. איהר זעהט פאר זיך ווי מענשען ווערען געזונקען אין די שטראמען, ווי אנדערע קלעטערען אויף הויכע פלעצער, וואו דאס וואסער האט נאך ניט דערגרייכט און ווי נח'ס טבה געפינט זיך אויף דער אויבערפלעכע פון דער פארפלייצונג.

איהר האט דארט אויך א בילד, ווי אזוי דער קליינער דוד באזיגט דעם ריז, גלית הפלשתי, ווי אויך ווי שמשון הגבור טויטעט דעם לייב און נאך אנדערע בילדער פון ביבלישע געשעהענישען.

וואס האט דער גרויסער לוטער געטהון? איין קלייניגקייט. די אלע פערזאנען, וועלכע ווערען געמאלען אין די אילוסטראציעס זיינען דייטשען. דייטשע טיפען פון דער אמאליגער צייט. אזוי איז דוד גאר עהנליך צו א זיעגפריד, גלית צו א דייטשען ריטער און די פרויען — אלע דייטשקעס, דייטשע פויערטעס אין זייערע אמאליגע נאציאנאלע קליידער וואס זיי האבען געטראגען אין די צייטען פון לוטער'ן. פארוואס עפעס אזוי, ווארום האט לוטער ניט פארגעשטעלט אידישע טיפען, בלויז דייטשע? גאנץ פשוט. לוטער איז געווען א דייטש, א דייטשער פאטריאט, האט ער די ביבלישע העלדען פארגעשטעלט אלס דייטשען. אין אנדערע ווערטער, ער האט די דרשה גדרשנעט פאר זיך, פון זיינעט וועגען און איהם האט א ברעקעל ניט געקימערט, וואס דאס שטימט ניט מיט'ן אריגינאל, וואס מען וועט איהם אמאל דערפאר קריטירען פאר זיין קליינליכען שאוויניזם. און אזוי קען דאס אידיש ווערטעל אונזערס צוגעפאסט ווערען פאר די האנדלונגען פון די ניט אידען און עס האלט אימערצו אוים מיט דער גרעסטער פינקטליכקייט.